

УДК 621.313.333

О. М. Галіновський, канд. техн. наук, доц.; Є. М. Дубчак

ЕЛЕКТРОМАШИНО-ВЕНТИЛЬНІ ПЕРЕТВОРЮВАЧІ БЕЗКОНТАКТНИХ СИНХРОННИХ ТА АСИНХРОНІЗОВАНИХ КОМПЕНСАТОРІВ

Розроблено принципову електричну схему реверсивної системи збудження безконтактного синхронного та асинхронізованого компенсатора, досліджено роботу асинхронізованого компенсатора у разі зміни ковзання.

Вступ

В електричних мережах для регулювання реактивної потужності застосовуються явнополюсні синхронні компенсатори (СК). Вони забезпечують стабілізацію напруги, покращують протікання динамічних режимів в мережах. На відміну від статичних компенсаторів СК не вносять завад у криві струмів та напруг системи. У СК з нереверсивним збудженням споживання реактивної потужності обмежується величиною $Q = 1/x_d = 1/(1,5...2,5) = 0,4...0,66$ в. о., в СК з реверсивним збудженням $Q \leq 0,8...0,85$ [1, 4, 5]. Оскільки СК з контактними кільцями мають низьку надійність роботи щітково-контактного вузла, СК виготовляють, в основному, безконтактними (БСК) [1, 4, 6].

У роботі [1] описано БСК з реверсивним збудженням. БСК має дві обмотки збудження, які підключені до двох збуджувачів. Магніторушійна сила (МРС) додаткової обмотки складає $\approx 15\%$ МРС основної обмотки. БСК [3] мають один збуджувач та реверсивний тиристорний перетворювач (ТП). Струми к.з. обмежуються реакторами. Основний недолік БСК, який описаний в роботах [1, 3] — збільшенні вага та габарити. В реверсивному БСК [6] один збуджувач, одна обмотка збудження (без струмообмежуючого реактора), реверсивний ТП. Недолік БСК — дві керувальні машини. Актуальним є подальше вдосконалення БСК.

Неявнополюсний асинхронізований компенсатор АСК-100-4 має додаткову обмотку збудження по поперечній осі ротора [5]. МРС цієї обмотки складає 6% від МРС основної обмотки збудження. В робочому режимі ковзання АСК $s = 0$. Основні переваги АСК над СК: збільшення споживання реактивної потужності до номінальної; короткочасна видача (споживання) двохкратної (від номінальної) реактивної потужності в електричну мережу в динамічних режимах; висока швидкодія регулювання. Недолік АСК: наявність контактних кілець. Актуальною задачею є розробка безконтактних АСК (БАСК).

У роботах [4, 7, 8] наведено результати досліджень моделей трифазно-трифазних та багатофазно-трифазних електромашинно-вентильних перетворювачів (ЕМВП) безконтактних асинхронізованих машин (БАСМ). Показано, що при інфранізських частотах збудження БАСМ найкращу якість форми вихідної напруги та струму збудження забезпечують ЕМВП з модульованою вхідною напругою. При ковзанні БАСМ $s \neq 0$ якісна робота ЕМВП забезпечується при навантаженні з $\cos \varphi > 0,7$. При зміні величини навантаження БАСК при $s \neq 0$ кут навантаження ЕМВП може змінюватися на величину $\Delta\varphi = 2\pi/3$ та більше [8]. Особливу увагу необхідно звернути на вибір величини ковзання в залежності від навантаження БАСК.

Мета роботи — вдосконалення реверсивних систем збудження безконтактних синхронних (БСК) та асинхронізованих компенсаторів (БАСК).

Результати дослідження

Ця мета досягається розв'язанням таких задач: розробка принципової електричної схеми реверсивної системи збудження БСК та ЛАСК, дослідження роботи асинхронізованого компенсатора у разі зміни ковзання.

Принципова електрична схема БСК з реверсивною системою збудження показана на рис. 1.

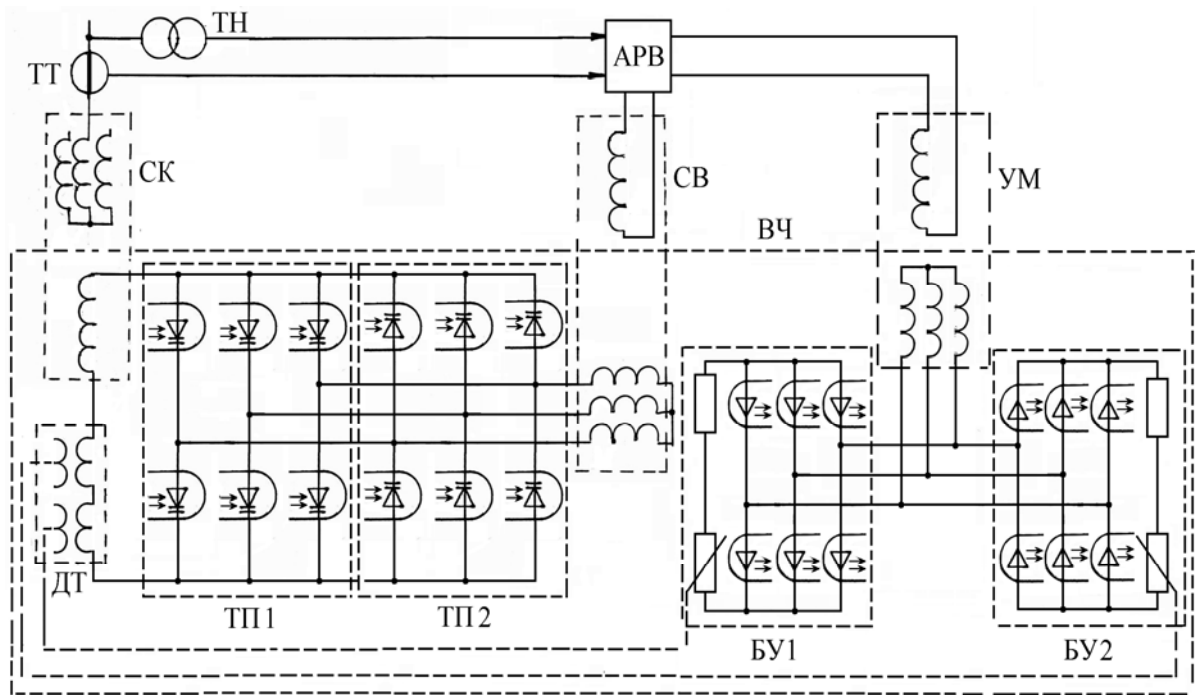

Рис. 1. Принципова електрична схема БСК з реверсивною системою збудження:

СК – основна електрична машина; СВ – синхронний збуджувач; УМ – керуюча машина; ТН, ТТ – трансформатори напруги та струму; АРВ – автоматичний регулятор збудження; ВЧ – частина, що обертається; ДТ – сенсор струму збудження СК; ТП1, ТП2 – прямий та зворотній блоки реверсивного тиристорного перетворювача (ТП); БУ1, БУ2 – блоки керування ТП. Кількість пар полюсів СВ та УМ однакові. Обмотка збудження СВ підключена до реверсивного джерела постійного струму, а обмотка збудження УМ – до нереверсивного джерела

Застосовується комбінований спосіб керування ТП [2], за яким сумісне керування зустрічно ввімкненими тиристорами здійснюється при струмі збудження, меншому стуму уставки, а роздільне – в інших випадках. В кожному випадку сигнал керування подається з випередженням.

Надійність роботи реверсивних ТП з комбінованим способом керування підтверджується результатами досліджень фізичних та математичних моделей електромашинно-вентильних перетворювачів [4, 7, 8].

БАСК з малопотужною поперечною обмоткою ротора розробляється на базі БСК з реверсивною системою збудження.

БАСК з симетричною обмоткою ротора. На рис. 2а показана схема заміщення основної електричної машини БАСК (далі АК), де r_1, x_1, r_2, x_2 – активні опори та опори розсіювання обмоток АМ; r_m, x_m – параметри намагнічуючого контуру (н. к.); U_{1c}, I_1 – напруга первинної мережі та струм статора; U_{2c}, I_2 – напруга вторинної мережі та струм ротора; E_δ – результуюча ЕРС повітряного зазору; $I_\delta, I_{\delta_a}, I_{\delta_r}$ – струм н. к., активна та реактивна його складові. Параметри ротора зведені до статора.

Рівняння напруг та намагнічувальних сил

$$\begin{cases} \dot{U}_{1c} + \dot{E}_\delta - j\dot{I}_1 x_1 - \dot{I}_1 r_1 = 0; \\ \frac{\dot{U}_{2c}}{s} + \dot{E}_\delta - j\dot{I}_2 x_2 - \dot{I}_2 \cdot \frac{r_2}{s} = 0; \\ \dot{I}_1 + \dot{I}_2 = \dot{I}_\delta. \end{cases}$$

Векторні діаграми напруг та струмів АСК під час роботи у режимі споживання номінальної реактивної потужності показані на рис. 2б. На рис. 2с показано визначення напруги U_{2c+} та U_{2c-} при позитивному та негативному ковзаннях.

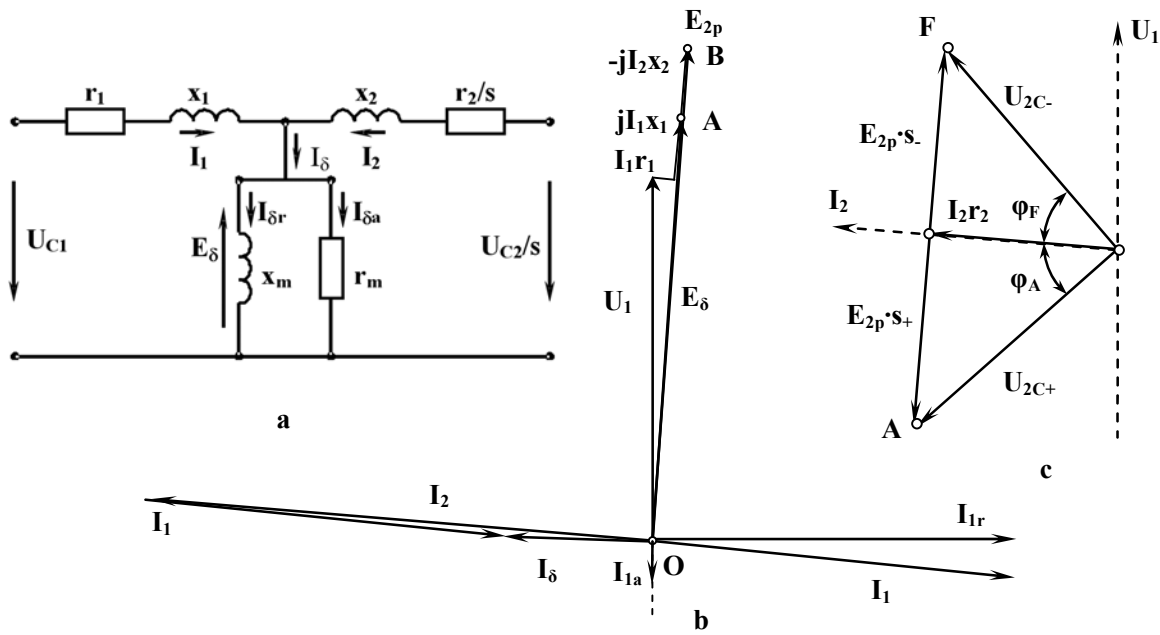

Рис. 2. Схема заміщення та векторні діаграми АСК при споживанні номінальної реактивної потужності

Проведемо аналіз роботи АСК при реактивній складовій струму статора: $I_{1r} = -1 \dots 1$.

Параметри схеми заміщення: $r_1 = 0,015$; $x_1 = 0,065$; $r_2 = 0,01$; $x_2 = 0,093$; $r_m = 300$. Всі величини у в. о.

Втрати в обмотках статора та ротора: $p_{m1} = I_1^2 \cdot r_1$; $p_{m2} = I_2^2 \cdot r_2$. Механічні втрати $p_{mx} = 0,05$. Додаткові втрати при номінальному струмі статора $p_{дN} = 0,005$. Активна складова струму статора $I_{1a} = p_{m1} + i_{m2} + p_m + p_{mx} + p_d$, де p_m – основні магнітні втрати, $p_d = I_1^2 \cdot p_{дN}$.

На рис. 3 показані залежності струмів $I_{\delta r}$, I_2 , напруги U_2 , кута φ_2 та потужності S_2 від струму I_{1r} , розраховані при ковзаннях: 1. $s_1 = 0,002$; 2. $s_2 = 0,001$; 3. $s_0 = 0$; 4. $s_4 = -0,001$; 5. $s_5 = -0,002$; 6. $s_6 = 0,01$; 7. $s_7 = 0,02$; 8. $s_8 = -0,02$.

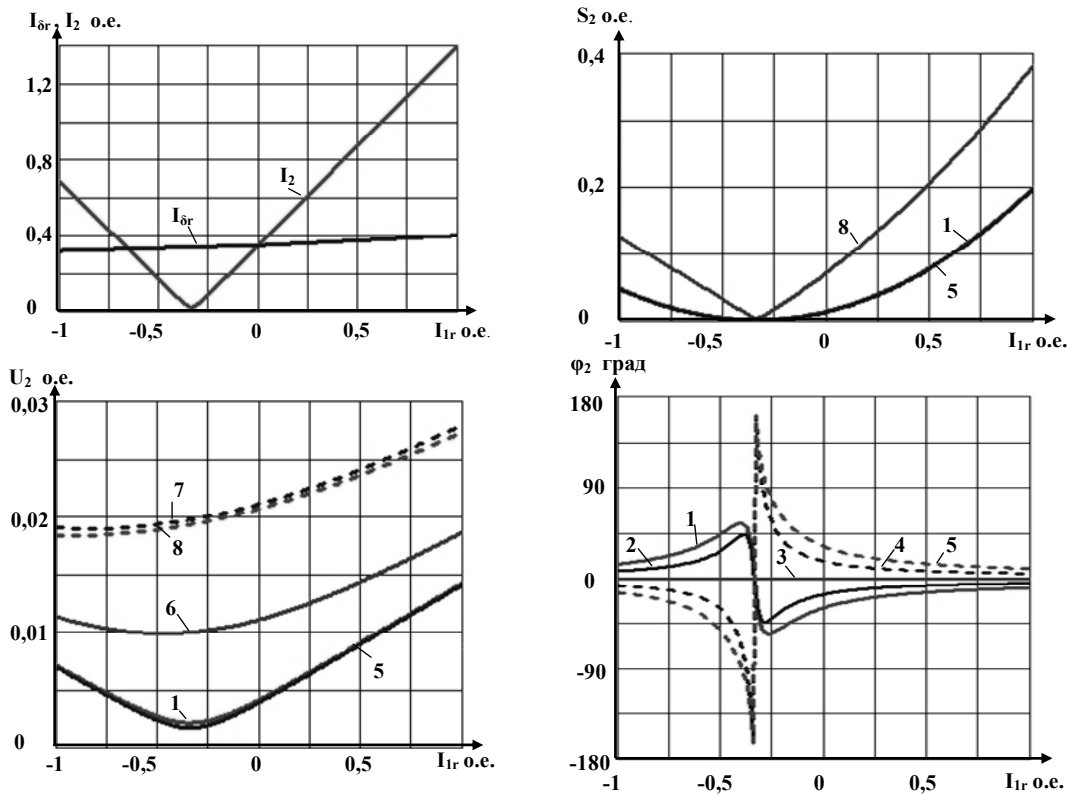

Рис. 3. Залежності струму I_r та вихідних параметрів НІЧЕМ від величини I_{1r} та s

Аналіз результатів досліджень показує (див. рис. 3):

- знак ковзання АСК суттєво впливає на величину кута (φ_2) між векторами напруги та струму навантажування перетворювача;
- в зоні мінімальної величини струму I_2 , якщо $s \neq 0$ спостерігається різка зміна кута φ_2 ;
- величина кута φ_2 змінюється більше під час роботи СК з від'ємним ковзанням;
- розрахункова (найбільша) потужність (S_2) перетворювача практично не змінюється в діапазоні ковзання $s = 0,002 \dots -0,002$, суттєве збільшення розрахункової потужності перетворювача настає коли $|s| > 0,01$.

Висновки

1. Розроблена принципова електрична схема реверсивної системи збудження безконтактного синхронного компенсатора (БСК) явноплюсного типу на базі одного синхронного збуджувач та однієї керуючої машини.
2. Схема реверсивної системи збудження БСК з одноосним збудженням може бути застосована при розробці безконтактного асинхронізованого компенсатора (БАСК) неявноплюсного виконання з малопотужною поперечною обмоткою збудження.
3. Найбільшу розрахункову потужність (за однакових масогабаритних показників) має БАСК з трифазною обмоткою збудження. У таких БАСК доцільно застосовувати систему збудження на базі безпосередніх перетворювачів частоти з природною комутацією та модульованою вхідною напругою. Рекомендується робота БАСК при ковзаннях: $s = 0$ в режимі споживання реактивної потужності; $s > 0$ в режимі видачі реактивної потужності.
4. Враховуючи актуальність широкого впровадження БАСК, доцільними є розробка, виготовлення та багатопланове дослідження установок та дослідно-промислових зразків БАСК.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пекне В. З. Синхронные компенсаторы (конструкция, монтаж, испытания и эксплуатация) / В. З. Пекне. — М. : Энергия. 1980. — 272 с.
2. А. с. СССР № 1339821. Способ комбинированного управления тиристорным преобразователем частоты / Галиновский А. М., Дубчак Е. М. ; опубл. 1987, Бюл. № 35.
3. А. с. №1356130(СССР) Синхронная машина с бесщеточной реверсивной системой возбуждения / Ю. В. Зозулин, Ю. Е. Савельев, В. В. Кузьмин ; опубл. 1987, Бюл. № 44.
4. Исследование моделей трехфазно-однофазных и трехфазно-трехфазных возбудителей бесконтактных машин двойного питания / [Галиновский А. М., Дубчак Е. М., Цюрила М. А., Ленская Е. А.] // Гидроэнергетика Украины. — 2006. — № 4. — С. 36—43.
5. Карташова Т. Н. Асинхронизированные неявнополюсные компенсаторы [Электронный ресурс] / [Карташова Т. Н., Кийло О. Л., Антонюк О. В. и др.] 15 января 2010 г., 09:33. — Режим доступа : <http://neftegaz.ru/science/view/600>.
6. Патент України : Пристрій реверсивного безщіткового збудження синхронного компенсатора / О. М. Галиновський, О. О. Ленська, Є. М. Дубчак, Ю. Ю. Савельєв / Патент на корисну модель № 22001, у 2006 11764, Опубл. 10.04.2007. Бюл. № 4.
7. Галиновский А. М. Электромашинно-вентильные преобразователи машин двойного питания (часть 1) / А. М. Галиновский, Е. М. Дубчак, Е. А. Ленская // Гірнична електромеханіка та автоматика : наук.-техн. зб. — 2010. — № 84. — С. 218—227.
8. Галиновский А. М. Электромашинно-вентильные преобразователи машин двойного питания (часть 2) / А. М. Галиновский, Е. М. Дубчак, Е. А. Ленская // Гірнична електромеханіка та автоматика : наук.-техн. зб. — 2010. — № 85. — С. 159—169.

Рекомендована кафедрою електричних станцій та систем

Стаття надійшла до редакції 10.10.11
Рекомендована до друку 25.11.11

Галиновський Олександр — доцент, **Дубчак Євгеній Михайлович** — старший викладач.

Кафедра електромеханіки, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Київ